

Пономарьова М.С.
Державний біотехнологічний університет
Харків, Україна

АДАПТАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ АГРАРНОЇ ОСВІТИ ДО ПОТРЕБ СТЕЙКХОЛДЕРІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Аграрний сектор відіграє важливу роль у розвитку економіки України, забезпечуючи значну частку валового внутрішнього продукту та експорту країни. Проте ефективність і конкурентоспроможність агропромислового комплексу безпосередньо залежать від рівня підготовки фахівців у цій галузі. В умовах швидкої технологічної модернізації, глобалізації ринків та зростання вимог до екологічної безпеки, якісна професійна освіта стає ключовим фактором успіху агробізнесу.

Сучасні дослідження у сфері професійної освіти розглядають кілька основних підходів до її розвитку. Перший підхід – компетентнісний, який базується на теоріях Д. Макклелланда та Л. Спенсера і спрямований на формування у студентів практичних навичок, необхідних для конкретної професійної діяльності. Другий – інтегративний, представлений працями Б. Блума та Дж. Бруннера, що акцентує увагу на поєднанні теоретичних знань і практичного досвіду. Третій – технологічний підхід, розроблений на основі ідей С. Пейперта та Д. Кларка, орієнтований на використання цифрових інструментів і автоматизованих рішень у навчальному процесі.

162

Мета цієї статті – проаналізувати сучасний стан професійної освіти в аграрному секторі України, визначити ключові виклики та перспективи її розвитку з урахуванням потреб агробізнесу, а також обґрунтувати доцільність інтеграції компетентнісного та технологічного підходів у систему підготовки фахівців.

Україна володіє значним потенціалом у сфері аграрної науки, що ґрунтується на високому рівні кваліфікації науковців та розвиненій мережі дослідницьких установ. Цей науковий потенціал відіграє ключову роль у вдосконаленні виробничих технологій, підвищенні якості сільськогосподарської продукції та зміцненні конкурентних позицій країни на міжнародному ринку. Проте, для досягнення максимального ефекту важливо забезпечити тісний зв'язок між підготовкою фахівців і реальними потребами сучасного аграрного сектору.

Сучасна система освіти у сфері сільського господарства має відповідати новітнім технологіям та викликам галузі, надаючи студентам не лише теоретичні знання, а й практичні навички, необхідні для побудови успішної кар'єри. Ефективна професійна підготовка сприятиме зростанню продуктивності аграрного сектору, його сталому розвитку та зміцненню економіки країни в цілому. Одним із ключових аспектів є забезпечення агропромислового комплексу висококваліфікованими кадрами, адже їхній рівень компетентності безпосередньо впливає на ефективність впровадження

сучасних технологій, підвищення продуктивності та посилення конкурентоспроможності підприємств галузі.

З метою забезпечення сталого розвитку сільськогосподарської сфери необхідно створити ефективну систему навчання, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів. Це стосується не лише безпосередньо сільськогосподарського виробництва, а й суміжних напрямів, таких як агроінженерія, агробізнес, агрохімія тощо. Важливим завданням сучасності є забезпечення доступу до якісної освіти та професійного навчання, що дозволить майбутнім фахівцям бути готовими до постійних змін у технологіях та вимогах ринку. Надання можливостей для підвищення кваліфікації сприятиме підтримці високого рівня розвитку аграрного сектору та забезпечить його конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі.

Поряд із розвитком аграрної освіти необхідно забезпечити підтримку сільських територій та сприяти залученню молоді до роботи в агропромисловому комплексі. Це можливо завдяки впровадженню компетентнісного підходу до професійної підготовки, що включає не лише навчання вузькопрофільним навичкам, а й розвиток управлінських здібностей, комунікативних навичок, креативного мислення та підприємницької ініціативи. Державна підтримка молодих спеціалістів у цій сфері може здійснюватися через фінансову допомогу в отриманні освіти, створення програм підвищення кваліфікації та менторську підтримку для молодих аграріїв. Це сприятиме не лише збереженню трудових ресурсів у сільській місцевості, а й підвищенню рівня життя у сільських громадах.

163

Тенденції останніх років свідчать про необхідність модернізації аграрної освіти відповідно до викликів сучасного ринку праці. Використання компетентнісного підходу в навчанні дозволяє студентам не лише опановувати технічні навички, а й розвивати аналітичне мислення, здатність до вирішення проблем, навички комунікації та адаптації до нових умов. Поєднання теоретичного навчання з практичним досвідом, включаючи виробничі практики та науково-дослідну діяльність, є необхідним для підготовки висококваліфікованих спеціалістів, здатних ефективно працювати в аграрному секторі.

Інтеграція освітнього процесу з вимогами ринку праці потребує активної взаємодії закладів освіти з підприємствами аграрного сектору, що дозволить оперативно адаптувати навчальні програми до сучасних викликів. Важливу роль у цьому відіграє також впровадження стажувань та дуальної освіти, що допоможе студентам здобувати реальний досвід та краще підготуватися до професійної діяльності. Таким чином, сучасна аграрна освіта повинна бути динамічною, адаптивною та спрямованою на розвиток компетенцій, які забезпечать її випускникам успішну кар'єру у сфері сільського господарства та сприятимуть сталому розвитку агропромислового комплексу України.

Професійна аграрна освіта формується під впливом різних груп стейкхолдерів, кожна з яких має свої очікування, вимоги та внесок у розвиток навчального процесу. Синергія між освітніми установами, бізнесом,

державними органами, науковими інституціями, міжнародними організаціями та самими здобувачами освіти є ключовим фактором підвищення якості підготовки майбутніх фахівців агропромислового комплексу.

Сучасний аграрний бізнес зацікавлений у підготовці висококваліфікованих спеціалістів, які здатні працювати в умовах автоматизації, цифровізації та впровадження інноваційних технологій. Роботодавці очікують, що випускники професійних аграрних закладів будуть не лише обізнаними у класичних методах землеробства, тваринництва та агрономії, а й матимуть практичні навички роботи з GPS-навігацією, дронами для моніторингу посівів, системами точного землеробства та аналітичними платформами для управління агробізнесом.

Для забезпечення відповідності підготовки спеціалістів реальним потребам галузі аграрні підприємства активно співпрацюють із закладами освіти. Така взаємодія включає впровадження дуальної освіти, коли теоретичне навчання поєднується з практичною підготовкою безпосередньо на виробництві, розробку навчальних програм за участю роботодавців, створення на базі аграрних компаній навчально-виробничих центрів, а також організацію стажувань та практик для студентів. Подібні ініціативи дозволяють майбутнім фахівцям отримати безцінний досвід роботи з реальним обладнанням та технологіями, а підприємствам – залучати перспективних працівників, адаптованих до вимог сучасного ринку праці.

Держава відіграє ключову роль у регулюванні та фінансуванні аграрної освіти, формуванні стандартів підготовки фахівців, а також у визначенні стратегічних напрямів розвитку освітньої сфери. Міністерства та профільні відомства затверджують кваліфікаційні вимоги, розробляють освітні стандарти, що визначають рівень підготовки випускників та їхню відповідність потребам національної економіки.

Крім того, законодавчі ініціативи держави можуть сприяти створенню нових спеціальностей, що відповідають сучасним викликам аграрного сектору, таким як екологічне сільське господарство, біотехнології, альтернативна енергетика та інші інноваційні напрями. Окремо слід зазначити фінансову підтримку освітньої інфраструктури, що включає модернізацію матеріально-технічної бази навчальних закладів, створення інноваційних лабораторій, а також фінансування програм підвищення кваліфікації викладачів.

Державна політика також має вирішальне значення у стимулюванні співпраці між освітою та бізнесом. Наприклад, через систему грантів, субсидій та податкових пільг держава може заохочувати аграрні підприємства інвестувати у підготовку кадрів, створювати умови для їхнього професійного зростання та сприяти реалізації спільних освітніх проєктів.

Розвиток аграрної освіти неможливий без тісної взаємодії з науковими установами, які забезпечують впровадження сучасних досягнень науки у навчальні програми. Важливість наукових досліджень для агропромислового комплексу постійно зростає, оскільки сучасне сільське господарство дедалі

більше орієнтується на біотехнології, генну інженерію, точне землеробство та інші передові технології.

Співпраця між аграрними університетами та науково-дослідними центрами сприяє розвитку студентських наукових проєктів, залученню молодих фахівців до роботи над інноваційними рішеннями, проведенню експериментальних досліджень та випробувань нових технологій безпосередньо в умовах господарств. Також наукові установи можуть розробляти рекомендації щодо оновлення навчальних програм відповідно до останніх наукових відкриттів та світових тенденцій у сфері агровиробництва.

Глобалізація аграрного сектору сприяє інтеграції освітніх процесів у міжнародний контекст. Європейські та світові організації активно підтримують розвиток аграрної освіти через фінансування міжнародних освітніх програм, академічних обмінів, грантових ініціатив та імплементацію європейських підходів до навчання.

Зокрема, такі програми, як Erasmus+, Horizon Europe та різні міжнародні проєкти з розвитку сільського господарства, сприяють підвищенню якості підготовки фахівців, надаючи їм можливість навчатися за кордоном, обмінюватися досвідом із закордонними фахівцями та запозичувати найкращі світові практики. Участь у міжнародних проєктах також дозволяє навчальним закладам оновлювати свої освітні програми, інтегруючи новітні підходи до ведення агробізнесу, екологічного землеробства та сталого розвитку.

Важливим чинником впливу на аграрну освіту є саміздобувачі вищої освіти, які формують запит на якісну та актуальну підготовку. Сучасні здобувачі освіти прагнуть не лише отримати теоретичні знання, а й набути реальні практичні навички, які допоможуть їм швидко адаптуватися до умов ринку праці.

Молодь все більше зацікавлена у міждисциплінарному підході до навчання, що передбачає інтеграцію аграрних дисциплін із цифровими технологіями, екологічними науками, бізнес-аналітикою та менеджментом. Популярності набирають гнучкі форми навчання, такі як онлайн-курси, програми підвищення кваліфікації, мікродипломи, а також модульні навчальні програми, які дозволяють студентам самостійно обирати траєкторію свого навчання.

Таким чином, розвиток професійної аграрної освіти є динамічним процесом, що формується під впливом різних груп стейкхолдерів. Лише тісна взаємодія між бізнесом, державою, наукою, міжнародними організаціями та самими студентами дозволить створити освітнє середовище, яке відповідатиме викликам сучасного аграрного сектору та забезпечуватиме підготовку конкурентоспроможних фахівців.

Потреби стейкхолдерів у контексті професійної аграрної освіти формуються під впливом сучасних тенденцій розвитку аграрного сектору, викликів глобального масштабу та змін у технологічному середовищі. Одним із ключових аспектів є зростаючий попит на фахівців, які не лише мають теоретичні знання, а й здатні ефективно застосовувати їх у практичній

діяльності. Роботодавці агропромислового комплексу прагнуть залучати випускників, які володіють сучасними агротехнологіями та можуть швидко адаптуватися до нових виробничих умов. Традиційні методи ведення сільського господарства поступово відходять у минуле, поступаючись місцем високотехнологічним рішенням, що базуються на цифрових технологіях, автоматизації та аналізі великих обсягів даних.

Аграрні підприємства дедалі більше потребують спеціалістів, які володіють цифровими навичками та можуть працювати з сучасними технологіями. Зокрема, великого значення набуває використання GPS-навігації для точного землеробства, дронів для моніторингу стану посівів та автоматизованих систем управління фермерськими господарствами. Наприклад, сучасні агрохолдинги впроваджують технології дистанційного зондування земельних ділянок, що дає змогу в реальному часі оцінювати рівень вологості ґрунту, стан рослин та необхідність внесення добрив. Тому випускники аграрних закладів освіти повинні не лише знати про існування цих технологій, а й уміти використовувати їх у реальних виробничих умовах.

Окрім технологічного аспекту, професійна аграрна освіта повинна враховувати глобальні виклики, зокрема зміни клімату, впровадження екологічних стандартів та розвиток біоекономіки. Зміни кліматичних умов призводять до частіших посух, зниження родючості ґрунтів та зміни природних циклів розвитку рослин. Це, у свою чергу, вимагає від аграрних спеціалістів нових підходів до ведення господарства, зокрема застосування технологій збереження вологи, адаптивного землеробства та використання стійких до посухи сортів рослин. Також дедалі більше агропідприємств працюють над зменшенням негативного впливу на довкілля шляхом скорочення використання хімічних засобів захисту рослин та впровадженням органічного землеробства.

Зважаючи на швидкі зміни в аграрній сфері, освітні програми мають бути гнучкими та адаптивними. Вони повинні постійно оновлюватися відповідно до сучасних тенденцій, а також враховувати запити бізнесу. Для цього необхідно вибудовувати ефективну систему співпраці між закладами освіти та роботодавцями, залучати практиків до викладання, розробляти нові модулі, що відображають актуальні потреби ринку праці. Одним із важливих напрямків є впровадження дуальної освіти, коли студенти отримують частину знань і навичок безпосередньо на виробництві, що дає їм змогу швидше інтегруватися в професійне середовище.

Таким чином, професійна аграрна освіта повинна відповідати сучасним викликам та очікуванням стейкхолдерів, забезпечуючи підготовку конкурентоспроможних фахівців, які здатні ефективно працювати в умовах технологічних, екологічних та економічних змін.

Адаптація освітнього простору професійної аграрної освіти до сучасних потреб ринку праці є складним процесом, що супроводжується низкою викликів. Однією з головних проблем залишається застарілість освітніх програм, які не враховують швидкий розвиток інноваційних технологій у сільському господарстві. Багато навчальних курсів все ще базуються на

теоретичних підходах, які не відображають реальних умов роботи сучасних агропідприємств. У той час як у розвинених країнах активно використовують точне землеробство, автоматизовані системи управління фермерськими господарствами, роботизовані технології та біотехнологічні інновації, вітчизняні освітні програми часто не включають відповідних дисциплін або надають їх у застарілому форматі. Це призводить до того, що випускники мають обмежені знання про сучасні методи ведення аграрного бізнесу і потребують додаткового навчання вже безпосередньо на робочому місці.

Ще однією серйозною перешкодою є низький рівень співпраці між закладами освіти та бізнесом. Попри те, що потреба у висококваліфікованих кадрах для агропромислового комплексу є значною, комунікація між освітніми установами та роботодавцями часто залишається недостатньо розвиненою. Багато підприємств не залучаються до формування навчальних програм, не беруть участі у практичній підготовці студентів, а освітні заклади, своєю чергою, не завжди враховують реальні запити аграрного сектору. У результаті виникає дисбаланс між тим, що вивчають студенти, і тим, які навички та компетенції дійсно необхідні на виробництві. Для вирішення цієї проблеми потрібні системні реформи, зокрема розвиток дуальної освіти, стажувань на базі аграрних компаній, створення партнерських програм між бізнесом і закладами освіти.

Ще одним суттєвим викликом є недостатнє фінансування освітньої сфери, особливо в частині впровадження сучасних методик навчання та оновлення матеріально-технічної бази. Сучасні агротехнології вимагають використання високоточного обладнання, дронів, систем супутникового моніторингу, сучасних лабораторій для аналізу ґрунту та рослин. Однак через брак коштів більшість навчальних закладів не мають змоги оновлювати свої ресурси, що значно ускладнює якісну підготовку студентів. Відсутність сучасної техніки та програмного забезпечення не дозволяє майбутнім аграріям здобувати практичний досвід у роботі з цифровими технологіями, що стає серйозним бар'єром на шляху до їхньої конкурентоспроможності на ринку праці.

Окрім фінансових обмежень, суттєвим викликом є опір змінам серед частини викладацького складу. Впровадження нових методик навчання та інтеграція сучасних технологій потребує підвищення кваліфікації викладачів, що далеко не завжди реалізується вчасно. Багато педагогів мають досвід роботи за традиційними методами і не завжди готові опановувати нові підходи до навчання. Низький рівень цифрової грамотності, недостатнє розуміння новітніх агротехнологій та небажання змінювати звичні форми викладання призводять до того, що реформа освітнього простору гальмується. Для подолання цієї проблеми необхідно активно розвивати програми підвищення кваліфікації викладачів, залучати практиків до навчального процесу та створювати умови для обміну досвідом між освітянами й представниками агробізнесу.

Таким чином, адаптація професійної аграрної освіти є складним, багаторівневим процесом, що потребує комплексного підходу. Подолання

викликів, пов'язаних із застарілістю програм, браком співпраці з бізнесом, нестачею фінансування та опором змінам, можливе лише за умови активної взаємодії всіх стейкхолдерів – держави, освітніх закладів, бізнесу та викладацького складу.

Зважаючи на запити стейкхолдерів, професійна аграрна освіта змінюється в таких напрямках:

Актуалізація освітніх програм – навчальні курси переглядаються відповідно до сучасних вимог агробізнесу та глобальних викликів (зміни клімату, екологізація виробництва).

Розвиток дуальної освіти – посилення співпраці між навчальними закладами та підприємствами, що дозволяє студентам здобувати практичний досвід ще під час навчання.

Інноваційні методи навчання – активне використання цифрових технологій, віртуальної та доповненої реальності, симуляторів для моделювання реальних аграрних процесів.

Підтримка підприємницьких ініціатив студентів – створення стартап-інкубаторів та грантових програм для молодих аграріїв.

Міжнародна інтеграція – адаптація освітніх стандартів до європейських моделей, участь у міжнародних проектах та програмах мобільності.

Таким чином, динаміка змін в освітньому середовищі професійної аграрної освіти зумовлена потребами стейкхолдерів. Взаємодія між усіма зацікавленими сторонами сприяє формуванню конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно працювати в сучасних умовах агробізнесу, не лише володіти теоретичними знаннями, а й оперативно застосовувати їх у практичній діяльності. Відповідно, інамічний розвиток аграрного сектору, впровадження цифрових технологій та змінні вимоги ринку праці зумовлюють необхідність інтеграції компетентнісного та технологічного підходів у систему професійної аграрної освіти.

Компетентнісний підхід орієнтується на формування цілісної системи знань, умінь і навичок, які забезпечують ефективну професійну діяльність здобувачів вищої освіти. Він дозволяє:

- адаптувати навчальні програми до реальних потреб ринку праці;
- розвивати критичне мислення, комунікацію, навички управління та лідерства;
- формувати здатність до самостійного прийняття рішень і вирішення проблем;
- забезпечувати мобільність і конкурентоспроможність випускників.

У сучасних умовах значну роль відіграє підприємницька компетентність, що дозволяє майбутнім фахівцям не лише працювати за наймом, а й створювати власний бізнес у сфері агропромислового виробництва.

Технологічний підхід базується на впровадженні сучасних інформаційних і виробничих технологій у процес навчання. Це забезпечує:

- використання цифрових платформ, які дозволяють здобувачам освіти опановувати новітні аграрні технології (GPS-моніторинг,

автоматизовані системи управління, робототехніка, дрони для сільського господарства тощо);

- моделювання виробничих процесів на базі симуляційного навчання та віртуальної реальності;
- підготовку фахівців до роботи в умовах «Розумного фермерства» та точного землеробства.

Інтеграція технологічного підходу сприяє не лише підвищенню рівня професійної підготовки, а й формуванню навичок цифрової грамотності, необхідної для успішного функціонування в сучасному агропромисловому комплексі.

Поєднання компетентнісного та технологічного підходів у професійній аграрній освіті дозволяє:

- створити навчальне середовище, яке відповідає сучасним викликам агробізнесу;
- підготувати фахівців із широким спектром знань і навичок, необхідних для успішної діяльності в аграрній сфері;
- сприяти інноваційному розвитку аграрної науки та виробництва.

Професійна аграрна освіта є основою для розвитку сільськогосподарської галузі та економічного зростання України. Сучасні тенденції в агробізнесі, зокрема впровадження цифрових технологій, зміна ринкових вимог і глобальна конкуренція, вимагають гнучкої системи підготовки фахівців, здатних працювати в умовах швидких змін.

Аналіз потреб стейкхолдерів аграрного сектору показує, що успішне функціонування агропромислового комплексу залежить не лише від рівня спеціалізованих знань здобувачів вищої освіти, а й від їхньої здатності до критичного мислення, підприємницької ініціативи та технологічної адаптивності.

Інтеграція компетентнісного та технологічного підходів у підготовку фахівців дозволяє створити ефективну освітню модель, що відповідає сучасним викликам ринку праці. Компетентнісний підхід забезпечує розвиток професійних, комунікативних і управлінських навичок, тоді як технологічний – орієнтує освітній процес на практичне застосування знань і використання інновацій.

Отже, поєднання різних підходів до навчання, тісна співпраця з аграрним бізнесом і впровадження сучасних освітніх технологій сприяють підготовці висококваліфікованих спеціалістів. Це не лише підвищує ефективність агросектору, а й сприяє розвитку сільських територій та забезпечує стабільність економіки країни.